

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛЕВИЦЬКОГО

ЛЕВИЦЬКИЙ Віктор Васильович (2. 04. 1938 р., м. Ленінакан, Вірменія – 6. 09. 2012, м. Чернівці), д. філол. н., проф., завідувач кафедри німецької мови, перейменованої згодом на кафедру германського, загального і порівняльного мовознавства ЧНУ (1974–2012), колишній декан факультету іноземних мов (1982–1993), був, є та залишиться гордістю не лише Чернівецького національного університету, а й усієї наукової України, яку він гідно презентував на українській та міжнародній аренах.

В. В. Левицький як почесний професор ЧНУ, відзначений подякою Президента України “за вагомий внесок у розбудову української держави” (2009), мав і інші численні нагороди: грамоти та пам’ятні відзнаки (“Відмінник освіти УРСР”; “Знак пошани” тощо), медалі: “За трудову доблесть”; срібні медалі “The 20th Century Award for Achievement” – International Biographical Centre, Cambridge, England (1995) та “International Man of the Year 1997” – International Biographical Centre, Cambridge, England, проте головною нагородою для нього постали вдячні результати його праці.

Обдарований випускник кафедри німецької мови Чернівецького державного університету (1956–1960) В. В. Левицький захистив у травні 1966 р. блискучу кандидатську роботу “Історико-семасіологічне дослідження деяких груп прикметників у німецькій мові (у порівнянні з англійською)” за керівництва видатної радянської германістки, д. філол. н., проф. О. І. Москальської при кафедрі історії та граматики німецької мови І Московського інституту іноземних мов. Самобутнє докторське дослідження “Проблеми експериментальної семасіології”, максимально спрямоване на досягнення об’єктивних результатів для складних семасіологічних фактів, він захистив у Київському університеті (1975 р.) у незвично молодому для тогочасної мовознавчої науки 37-річному віці.

Віктор Васильович був гарним викладачем, вдумливим, креативним – скількох студентів (серед них і авторів статті) він прихилив до науки своїми оригінальними проблемними запитаннями. Відзначаючись гарним почуттям гумору, непоступливою чесністю, чутливою людяністю, прагненням до максимальної об’єктивності, а звідти справедливості, Віктор Васильович запровадив чітку систему критеріїв оцінювання праці студентів і викладачів, яких неухильно дотримувався. Надзвичайно рівний у взаєминах із підлеглими, принциповий у стосунках із керівництвом, він до останніх днів свого життя відстоював своїх працівників, аспірантів і докторантів.

Попри те, що робота на посадах викладача (доцента: 1970–1977 та професора: 1977–2012), завідувача кафедри (1974–2012) та декана факультету іноземних мов (1982–1993), яку він фахово, без зайвих ефектів виконував, вимагали великих затрат часу й енергії, – все ж основні зусилля Віктор Васильович спрямував у сферу наукових досліджень, які отримали визнання не лише в Україні, а й у цілому світі. Він жив наукою, стверджують всі його рідні й близькі (і, передусім, його найближчі – дружина Ліліана Вікторівна та дочка Елла). Коло його наукових зацікавлень було дуже широким: мовознавство, квантитативна, контр-активна / конфронтативна лінгвістика, психолінгвістика, індоевропейістика; германістика, історія мови, лексикологія, лексична семантика (лексичне значення, синонімія, полісемія, парадигматичні відношення та синтагматичні зв’язки в лексиці); звуковий символізм; етимологія; методи дослідження лексики (психолінгвістичні, квантитативні, порівняльно-

історичні). Застосовуючи нетрадиційні, новаторські підходи до розв'язання й тлумачення багатьох проблем мовознавства, навчаючи квантитативних і експериментальних методів через численні посібники своїх аспірантів та студентів, В. В. Левицький розпочав у 1970-х роках формування власної наукової школи. За роки праці він підготував висококваліфікованих фахівців із теоретичної фонетики (Л. А. Комарницька, В. І. Кушнерик, Н. Л. Львова), теоретичної граматики – морфології (В. Ю. Іванюк, Н. М. Чернишенко) та синтаксису (М. Л. Борковська-Іваницька, Ю. Бойко-Мельник), словотвору (Ю. Й. Мацкуляк), історії мови (М. І. Попова, Н. Соловйова), лексикології (Л. В. Бистрова; В. М. Баскевич, В. В. Дребет, Б. І. Гінка, С. О. Кантемір, М. Д. Капатрук, С. В. Кійко-Сполницька, Ю. Є. Кійко, О. Д. Огуй та ін.), квантитативної стилістики (Л. В. Гіков) та ін.

Завдяки його наполегливій праці Чернівецька квантитативна лінгвістична школа успішно утвердилася в 1990-х роках, свідченням чого є не лише учні, що захистилися, а й захисти “третього покоління” – захисти уже в учнів учнів Метра. Для цього він 1996 року організував всеукраїнський збірник статей переважно квантитативного характеру “Германська філологія” та – з 2007 р. – став співзасновником і заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій зі спеціальностей 10.02.01 та 10.02.04. Як редактор, Віктор Васильович сумлінно вичитав близько півсотні випусків “Германської філології”, а, крім того, з 2005 р. став видавцем ще чотирьох міжнародних збірників, широко цитованих у науковому світі. На кафедрі, за керівництва Віктора Васильовича підготовлено сотні відгуків провідної організації для дисертантів із усієї України. Загалом під його керівництвом написано та захищено для вишів України (ВНЗ Києва, Вінниці, Хмельницького, Івано-Франківська, Тернополя, Одеси та ін.) у спеціалізованих радах Мінська, Києва, Одеси, Львова, Донецька і, з 2007 р., Чернівців 42 кандидатські та дві докторські дисертації за спеціальністю “Германські мови” чи “Загальне мовознавство”, що засвідчило формування потужної наукової школи в Чернівцях. На черзі ще добрий десяток його докторантів і аспірантів із готовими дисертаціями.

Віктор Васильович формував свою школу і особистим прикладом, і лекціями, і консультаціями, і науковими працями. Загалом перу дослідника, якого вже немає з нами, належать 263 публікації. Це – численні книги, в тому числі повторні, розширені і перероблені видання (всього – 36), різнотипні статті (всього 157), матеріали конференцій (центральної та міжнародних: 33; регіональних: 10), інші публікації (методичні посібники, депоновані рукописи, реферати: 28).

Крім книг, особливо презентативними видаються статті, які сам дослідник (у спілкуванні з одним із авторів статті) розділив на 4 категорії: (а) статті першої категорії – 56 публікацій у зарубіжних, центральних академічних та республіканських журналах: “Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung”, “Journal of Quantitative Linguistics”, “Deutsch als Fremdsprache”, “Indogermanische Forschungen”, що засвідчує надзвичайний авторитет В. В. Левицького у щонайвищих наукових колах; (б) статті другої категорії (всього 29) – публікації в авторитетних академічних чи міжнародних видавництвах України, Росії, Молдови, Польщі, ФРН, Данії, Голландії та ін.: “Наука” (АН ССРСР, Росія), “Наукова Думка” (АН Україна) та “Вища школа”, “Штіїнца” (АН Молдови), видавництва МДУ, ЛДУ (Росія), Akademie-Verlag (DDR), de Gruyter-Verlag (міжнародне видавництво), RAM-Verlag (Deutschland), видавництво Краківського університету (бо Краків із його давніми лінгвістичними традиціями фактично є лінгвістичною столицею Польщі); (в) статті третьої категорії (44) – вишівські журнали, періодичні (з нумерацією) вісники, учені записки,

міжвузівські збірники (Донецьк, Львів, Москва, Тарту, Харків, Чернівці), а також збірники, що вийшли в закордонних вишах (Слупськ, Клагенфурт та ін.); (г) статті четвертої категорії (28) – вишівські збірники без нумерації тощо.

В основі статей та книг дослідника лежать КОНЦЕПЦІЇ, що ґрунтуються на застосуванні психолінгвістичних і статистичних методик, застосованих для вивчення функціонування мовної системи. Для теоретичної фонетики В. В. Левицький розглянув та описав символічні властивості голосних та приголосних у німецькій, українській та румунській мовах; встановив джерела та причини виникнення звукового символізму та пояснив принципову можливість співіснування мовного знака та фонетичного символізму. Як етимолог, він виділив ще не досліджені явища та запропонував теоретичні інновації: особливості розвитку індоєвропейських сонантів, аномальний аблаут, семантичний синкретизм тощо, який він використав для пояснення більше 100 етимологічних відхилень, що не піддавалися реконструкції, у “Етимологічному словнику германських мов” (у 5 томах).

В. В. Левицький застосовував психолінгвістичні методики і для визначення об’єктивних меж між головним та другорядними значеннями слова, і для встановлення особливостей впливу екстралінгвістичних критеріїв на семантичну структуру слова. Він аргументовано довів, що на позицію смислового центру в семантичній структурі слова впливають вид занять (професія) та стать мовців. Дослідник напрацював критерії, за допомогою яких можна розрізняти синонімічні ряди, лексико-семантичні та тематичні групи, семантичні поля, а також запропонував формалізовану процедуру для інвентаризації лексико-семантичної групи. За допомогою статистичних критеріїв В. В. Левицький дослідив дві складні системи лексичних відношень: синтагматику (методика “хі-квадрат”) та парадигматику (“кореляційний аналіз”). Він довів, що сполучуваність двох слів у тексті зумовлюється позамовними та внутрішньомовними факторами та запровадив для пояснення сполучуваності терміни “денотативна сумісність” та “лексична сумісність”, ступінь яких, як і величини синтагматичного зв’язку, визначаються статистично. За допомогою спеціальних методів встановлюються статус та характер частотності сумісної появи слів у тексті. Подібне дослідження валентісних та сполучувальних характеристик слова має значні перспективи для подальших досліджень комбінаторних властивостей лексичних одиниць.

Віктор Васильович, за образним визначенням його російського колеги Й. А. Стерніна, був не “вагончиком”, а “локомотивом у науці”, який намагався підняти нові покоління молодих науковців на незвідані для них висоти. Тому для молодих дослідників учений підготував “Экспериментальные методы в семасиологии” (Воронеж, 1989), “Статистическое изучение лексической семантики” (К., 1989), численні видання “Квантитативні методи” (Чернівці, 2004) тощо. Свої думки він виклав у відомих монографіях: “Этимологические и семасиологические исследования в области германских языков” (Чернівці, 1997); “Германские языки и древние германцы” (Чернівці, 2004). Особливо широко цитована “Семасиология” (два видання у Вінниці: 2006; 2012). Визначним довідником для германістів, що зробив би честь цілому дослідницькому інституту, став “Этимологический словарь германских языков” (2008).

Для студентства та аспірантства В. В. Левицький залишив численні посібники та підручники, найвідомішими з яких є “Введение в германскую филологию. Сборник задач” (К., 1983), “Практикум”, “Основи германістики”, “Історія німецької мови”, “Лексикологія німецької мови” тощо. Засмучені аспіранти відгукнулися на смерть Учителя: “Така сумна новина... Така велика втрата... Цю надзвичайну Людину будуть завжди пам’ятати...”

Науковий світ України та Європи глибоко сумує з приводу цієї великої втрати не лише для української германістики, а й світової лінгвістики. На адреси родини та факультету відправлено сотні телеграм – із Австрії (Клагенфурт, Грац), Німеччини (Бонн, Бохум, Гьоттінген та ін.), Польщі (Краків, Слупськ), Росії (Москва та ін.) та з України – Києва, Донецька, Запоріжжя, Кам’янця-Подільського, Кіровограда, Кременця, Львова, Одеси, Харкова, Черкас та ін. На похорон прибули сотні колег та учнів не лише з Чернівців, а й із сусідніх Івано-Франківська, Тернополя, Хмельницького та інших місць.

Хай пам’ять про дорогого Віктора Васильовича Левицького – Науковця, Педагога, Людини, Громадянина – вічно живе серед наступних поколінь!

Список основних публікацій проф. В. В. Левицького
для наступних поколінь дослідників¹

Система обозначений понятий “широкий – узкий” в немецком языке // Ученые записки 1. Московского гос. пед. ин-та иностр. языков им. Мориса Тореза, т. 31. – М., 1964. – С. 191–219. (5 посилань²)

Синонимы в языке и речи // Иностранные языки в школе. – М. : Просвещение, 1969. – № 1. – С. 16 – 20. (3)

Экспериментальные данные к проблеме смысловой структуры слова // Семантическая структура слова. – М. : Наука, 1971. – С. 151–168. Abstract: Experimental data concerning the problem of the semantic structure of the word // Language and Language Behavior Abstracts, 1972, Vol. 3. – P. 634. (7)

Вивчення смислової структури слова за допомогою асоціативної методики // Мовознавство. – 1972. – № 3. – С. 22–31. (3)

Семантика и фонетика. Пособие, подготовленное на материале экспериментальных исследований. – Черновцы, 1973. – 103 с. (24)

Фонетическое сходство семантически связанных слов // Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung – Bd. 26., Hft. 6, Berlin, 1973. – S. 501–601 (+Л.В. Быстрова). Abstract: Phonetic resemblance of semantically related words // LLBA, 1975, #2. – P. 362 (+ L. Bystrova). (2)

Experimentelle Daten zum Problem der Bedeutungsstruktur des Wortes // Probleme der Psycholinguistik. – Berlin: Akademie-Verlag, 1975. – S. 171–190. (3)

Semantic word-structure and extralinguistic factors // Soviet studies in language and language behaviour. – Amsterdam. North-Holland Publishing Company, 1976. – P. 125–136. (2)

Введение в германскую филологию. Сборник задач. Учебное пособие с грифом Минвуза УССР. – Киев: Вища школа, 1983. – 97 с. (3)

Экспериментальные методы в семасиологии. – Воронеж: ВГУ, 1989. – 192 с. (+ И.А. Стернин). (5)

Статистическое изучение лексической семантики. Учебное пособие (с грифом Минвуза УССР). – Киев: УМКВО, 1989. – 156 с. (6)

¹ Список основних книг, укладених самим Віктором Васильовичем, виділено ним підкресленням. Цей список доповнено на розсуд авторів іншими книгами та ключовими статтями, достатньо широко цитованими в науковій літературі.

² Автори статті враховують лише відомі монографічні посилання на праці В. В. Левицького, а також посилання GOOGLE.SCHOLAR, яких є понад 250.

“Zu den Begriffen Semantische Valenz“ und „lexikalische Kombinierbarkeit“ // Deutsch als Fremdsprache, № 4, 1991. – S. 206–210. (+ V.Baskevic). (2)

Сравнительно-этимологический словарь германских языков. - Черновцы, 1994. – 313 с. (2)

Quantitative Analysis of Verb Polysemy in Modern German // Journal of quantitative Linguistics, 1996, vol. 3, nr.2. – P. 132–135 (+ Ю. Є. Кійко, С. В. Сполницька). (2)

Этимологические и семасиологические исследования в области германских языков. – Чернівці : Рута, 1997. – 276 с. (3)

Use of tenses of verbs and adverbs in the English Language // Journal of quantitative Linguistics 4. – 1997. – P. 132-135 (+ T. Romanova).

Семасиология и этимология // Revistu de Lingvistica si stiinta literara, 1997, vol. 3. – P. 125–127.

Звуковой символизм. Основные итоги. - Черновцы, 1998. – 130 с.

Zur deutschen Etymologie // Indogermanische Forschungen, Bd. 103. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1998. – S. 210-226. Abstract: On German Etymology // LLBA, 1999, vol. 33, № 1-3, ind. LL05936.

Some Quantitative Characteristics of Polysemy of the Verbs, Nouns and Adjectives in the German Language // Journal of Quantitative Linguistics, vol.6, № 2, 1999. – P. 172–187 (+ Кійко С. В., Дребет В. В.).

Основы мовознавства. Навчальний посібник. – Чернівці : Рута, 2000. – 144 с (+ Іваницький Р.В., Іваницька М.Л.) (2)

Этимологический словарь германских языков. – Черновцы : Рута, 2000. – в 5 томах : том 1–262 с; том 2–260 с; том 3–236 с.; 2001. – том 4. – 180 с.; 2003. – 170 с.; – том 5. – 2003. – 169 с. (8)

Sentence Length and Sentence Structure as Statistical Characteristics of Style in Prose // Quantitative Linguistics, vol. 60. Text as a Linguistic Paradigm : Levels, Constituents, Constructs.– Trier : Wissenschaftlicher Verlag, 2001. – P. 177–186. (+ Pavlychko O. Semenyuk T.) (2)

Семантический синкретизм в германском и индоевропейском // Вопросы языкознания. – Москва, 2001. – №4. – С. 94–106.

Основы сравнительной фонетики германских языков. – Черновцы: Рута, 2003. – 125 с.

Практикум до курсу “Вступ до германського мовознавства”. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 192 с. (+С. В. Кійко) (5)

Германские языки и древние германцы. – Черновцы : Рута, 2004.–208 с.

Квантитативные методы в лингвистике. – Черновцы : Рута, 2004. – 189 с.; Вінниця : Нова книга, 2007. (5)

Основы германістики. – Вінниця : Нова книга, 2006. - 528 с.

Семасиология. – Винница : Нова книга, 2006. - 508 с.; 2012. – 680 с. (125)

История немецкого языка. – Винница : Нова книга, 2008. - 300 с. (нім. 2010)

Этимологический словарь. – Винница : Нова книга, 2008. - 900 с.

Семантические и фонетические связи в лексике индоевропейского праязыка. Опыт квантитативного анализа этимологического словаря. – Черновцы : Рута, 2008. – 231 с.

Звуковой символизм. Мифы и реальность. - Черновцы, 2009. - 264 с.

Лексикология немецкого языка. – Черновцы: Книги-XXI, 2010. – 376 с.

10. Література про життя і праці В. В. Левицького

Five Thousand Personalities of the World. Edition Five. – The American Biographical Institute. Inc. Raleigh, North Carolina, USA, 1999. – P. 169.

Капатрук М., Кантемір С. Левицький Віктор Васильович. До 65-річчя з дня народження // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 165–166: Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 3–25

Огуй О. Д. Per aspera ad astra: Науковий шлях провідного германіста України В. В. Левицького (до 70-річчя від дня народження) // Studia Germanica et Romanica. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання: Наук. журнал. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Т. 5, № 2 (14). – С. 140–161.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Професор *Левицький* Віктор Васильович. Біографічний та бібліографічний нарис. Наукове видання. – Чернівці –: Золоті литаври, 2012. – 88 с.

Учні Учителя, доктори філол. н., професори
В. І. Кушнерик та О. Д. Огуй
(від імені незліченного колективу учнів
та послідовників Ученого)